

Увод

Нито едно производство не се осъществява без прякото или косвено участие на човешкия труд. Всеки възрастен човек притежава определени трудови умения, които може да предостави на организациите срещу съответното трудово възнаграждение, което е неотменим елемент на дохода на домакинствата и разхода на фирмите. Държавата със своите контролиращи и регулиращи функции оказва влияние или по-точно с нея трябва да се съобразяват търсенето и предлагането на труд.

Безработицата е социално явление в нашата страна, чиято поява се свързва с настъпилите социално-икономически промени след 1989 г като една от неблагоприятните последици на прехода към свободни пазарни отношения. Структурните промени в икономиката водят до освобождаване на работна сила, която не може да се реализира и чувствително нарастват финансовите разходи за социално осигуряване и обезщетяване на безработните. Безработицата е присъща като явление за всяка пазарна икономика, като тя може да се определи като липса на трудова дейност при част от трудоспособното население в резултат от състоянието на производствено-икономическата система. Трудът се определя като специфичен производствен фактор, защото не се купува работника, а неговите умения. Резултатите на трудовия пазар са подложени в по-висока степен на социални оценки, отколкото това се отнася за всеки друг пазар.

Световната финансова и икономическа криза все по-осезателно дава своето отражение и върху българската икономика и пазара на труда. Поради спад на поръчките редица предприятия намалиха производството си. Складовете на други са пълни с готова, но нереализирана продукция. В същото време от есента на миналата година динамиката на пазара на труда започна да се променя бавно, но сигурно в посока на намаляване на заетостта и увеличаване на безработицата.

Състояние на трудовия пазар в края на 2008 г. и началото на 2009 г.

Равнището на безработица за страната през януари 2009 г. нараства спрямо декември 2008 г. с 0.23 процентни пункта до **6.5%**. В осем области равнището на безработица се запазва **по-ниско от средното за страната.**

Това са областите София-град (1.31%), Бургаска (3.99%), Габровска (4.24%), Варненска (4.89%), Пловдивска (5.27%), Старозагорска (5.28%), Пернишка (5.41%) и Русенска (6.19%). В бюрата по труда са регистрирани

240 782 безработни

, само с 8 493 души (с 3.7%) повече спрямо предходния месец. От 1994 г. досега това е най-ниският прираст за януари спрямо месец декември. Той е резултат от антикризисните мерки на Агенцията по заетостта за включване на максимален брой безработни в програми за заетост и за работа на първичния пазар. В сравнение с януари на 2008 година броят на

безработните намалява

с 32 498 души или с 11.9%. През месеца в бюрата по труда са заявени 46 923 работни места, с над 34 000 повече от декември и с почти 1 800 повече от януари 2008 г.

Състоянието на безработицата през януари 2009 г. се определя от следните основни фактори:

- началото на годината се характеризира с нарастване на предлагането на работна сила на пазара на труда. Нараства входящия поток от безработни, освободени след приключване на субсидирана заетост, както и освободени от работа в сезонни дейности;

- допълнително влияние оказва икономическата ситуация в страната. Във всички сектори се наблюдава спад на нивото на поръчките и затруднения, свързани с недостатъчното търсене. Наблюдава се засилена регистрация на лица, освободени от различни фирми, без да е извършено масово уволнение, във връзка с намаляване обема на работа;

- първичния трудов пазар е традиционно пасивен, поради което и предлагането на работни места е по-ограничено и това оказва също въздействие върху безработицата;

- субсидираният пазар в началото на годината се активизира, поради стартирането на различни проекти и програми за заетост;

- нарастването на безработицата в страната е обусловено от превеса на входящия над изходящия поток през месеца, като съотношението между тях е 1.0 : 0.87.

От гледна точка на професионално-квалификационните характеристики на обявените в бюрата по труда места се засилва приоритетното **търсене на нискоквалифициран труд**, тъй като през януари се отчита

годишният пик на заявените по програми работни места, които са предимно за безработните без образование и квалификация. На първичния пазар са заявени 9 259 места, с 1 157 повече от декември. Частният сектор е заявил почти 78% от тях или 7 183 места. Най-много работни места са обявени в сферата на

преработващата промишленост

(2 564 места), търговията (1 695 места), образованието (897 места), недвижимите имоти и бизнес услугите (755 места), хотелиерството (745 места), селското стопанство (456 места), строителството (415 места) и др. Към 31.01.2009 г. в бюрата по труда са останали незаети

8 487 работни места

. През месеца за едно свободно работно място се конкурират 6 безработни (средно за страната).

Безработицата при жените е с 10.0 пункта по-висока в сравнение с тази при мъжете-съответно 37.2 и 27.2%. От **неактивните лица** в активна възраст 573.9 хил., или 34.6%, не желаят да работят или не търсят активно работа, защото посещават учебно заведение или курсове за квалификация. Поради лични или семейни причини, вкл. грижи за малки деца, неактивни са 241.9 хил., или 14.6%.

Трайно безработните

са 150.9 хил., или 9.1% от икономически неактивните. Те са с 31.6 хил. по-малко в сравнение с четвъртото тримесечие на 2007 г. От заетите лица 1 802.3 хил., или 53.6%, са мъже и 1 561.2 хил., или 46.4%-жени.

Безработицата през Януари 2009 г.

През четвъртото тримесечие на 2008 г. общият брой на заетите лица на възраст над 15 години е 3 363.5 хил., а относителният им дял от населението на същата възраст-50.8%. В сравнение със същия период на 2007 г. броят им се увеличава с 1.7%, а относителният дял -с 1.0 пункт. От общо 2 963.6 хил. наети лица 2 181.8 хил., или **73.6%, са в частния сектор**

. В сравнение с четвъртото тримесечие на 2007 г. техният брой се увеличава със 140.2 хил., или с 6.9%. За същия период броят на

заетите в обществения сектор намалява със 7.8%

. От наетите в частния сектор 35.5% са на възраст до 34 години, докато в обществения

сектор в тази възрастова група са 16.7% от наетите лица. В

сектора на услугите

са заети 1 910.2 хил., или 56.8% от всички заети лица, в индустрията - 1 217.2 хил., или 36.2%, в селското и горското стопанство - 236.1 хил., или 7.0%. От всички наети лица 1.4% работят на непълно работно време на основната си работа, а с временна работа са 141.3 хил., или 4.8%.

През четвъртото тримесечие на 2008 г. безработните са 177.7 хил., а коефициентът на безработица - 5.0%. Безработните мъже са 93.4 хил., а безработните жени - 84.3 хиляди. Спрямо четвъртото тримесечие на 2007 г. броят на безработните лица намалява с 37.6 хил., а коефициентът на безработица - с 1.1 пункта. Коефициентите на **безработица по пол**

не се различават съществено - 4.9% за мъжете и 5.1% за жените. За разглеждания период безработицата в селата намалява с 2.0 пункта, но все още различието в равнището ѝ по местоживееене остава значително - в селата безработицата (7.9%) е близо два пъти по-висока от тази в градовете (4.1%). Безработните младежи до 24 години са 35.8 хил. Коефициентът на безработица при младежите намалява с 2.4 пункта до 12.1% на годишна база. Продължително безработните (повече от една година) са 94.7 хил., или 53.3% от всички безработни, като броят им е с около една трета по-малък в сравнение с четвъртото тримесечие на 2007 г. Половината от продължително безработните лица са с основно или по-ниско образование. От всички безработни 34.9 хил., или всеки пети безработен, търси първа работа.

По професионално-квалификационен признак лицата без квалификация и специалност запазват своя преобладаващ относителен дял (63.1%), който отчита намаление с 2.8 процентни пункта. С работническа професия са 19.3%, а със специалност – 17.6% от всички регистрирани безработни.

По образователна степен с най-голям относителен дял се запазва групата на регистрираните с основно и по-ниско образование (58.4%), който показва намаление с 3.5 процентни пункта. Безработни със средно специално и професионално образование са втората по големина група (25.8%). Безработните със средно общо образование са 8.3%, а с висше - 7.5%.

ОБОБЩЕНИ ДАННИ ЗА ТРУДОВИЯ ПАЗАР

към 31.01.2009г.

А. Регистрирани търсещи работа лица

ПОКАЗАТЕЛИ

шифър

Численост

Прираст

общо

жени

с висше образование

предходен месец

предходна година

а

б

1

2

3

4

5

1.Регистрирани безработни

1

240 782

147 190

20 657

8 493

-32 498

равнище на безработица (%)

2

6.50

0.23

-0.88

безработни до 29 г.вкл.

3

41 650

25 073

3 129

2 359

-8 982

безработни с регистр. > 1 год.

4

81 428

52 355

3 401

-9 437

-69 993

2.Регистрирани безработни през месеца

5

65 132

32 822

4 160

30 883

-4 380

3.Постъпили на работа безр. през месеца

6

43 001

22 332

2 375

33 596

- 83

4.Отпаднали от регистрация през месеца

7

13 638

8 928

1 313

4 241

4 580

5.Брой безработни за едно РМ

8

6

- 5

- 1

6.Регистрирани заети лица

9

3 075

2 107

- 142

351

7.Регистрирани учащи се

10

630

296

4

54

8.Регистрирани пенсионери

11

2 998

2 367

615

2 093

ОБОБЩЕНИ ДАННИ ЗА ТРУДОВИЯ ПАЗАР

към 31.12.2008г.

A. Регистрирани търсещи работа лица

ПОКАЗАТЕЛИ

шифър

Численост

Прираст

общо

жени

с висше образование

предходен месец

предходна година

а

б

1

2

3

4

5

1.Регистрирани безработни

1

232 289

145 628

20 185

15 447

-23 621

равнище на безработица (%)

2

6.27

0.42

-0.64

безработни до 29 г.вкл.

3

39 291

24 499

2 936

2 286

-7 944

безработни с регистр. > 1 год.

4

90 865

58 614

3 667

-2 014

-53 935

2.Регистрирани безработни през месеца

5

34 249

18 777

3 355

4 309

1 394

3.Постъпили на работа безр. през месеца

6

9 405

6 294

1 611

-10 324

429

4.Отпаднали от регистрация през месеца

7

9 397

5 547

830

- 616

-3 847

5.Брой безработни за едно РМ

8

11

4

- 4

6.Регистрирани заети лица

9

3 217

2 204

110

573

7.Регистрирани учащи се

10

626

283

37

70

8.Регистрирани пенсионери

11

2 383

1 826

222

1 533

Като следствие от финансовата криза, **по-забавено икономическо развитие е ясно очертано** в секторите **строителство, търговия и производство**. От

Българската стопанска камара прогнозира, че ще се стигне до освобождаване на **персонал**

, вероятно и до забавяне темпа на

нарастване на заплатите

. И въпреки, че безработицата у нас

не надхвърля 6%

и е по-ниска от средноевропейската, от камарата апелират към държавата временно

да се спре програмата за връщане на българи от чужбина.

Необходимо е да се отбележи, че посочените в таблиците по-горе данни не включват нерегистрираните безработни лица през последните няколко месеца. Друго, което не е отразено в официалните статистики е че освобожденията на персонал в

най-засегнатите сектори вече са започнали, а в някои организации, не само, че не се говори за повишение на заплатите, но те дори са намалени.

Правителството планира **7,4% безработица за тази година**, като повишаването се очаква през второто тримесечие на годината. Този процент би достигнал много по-високо ниво, ако кризата в строителството, енергетиката, металургията и съпътстващите ги производства продължи да се развива. Не е за подценяване и сектора на туризма, в който има драстичен спад на предварителни резервации за предстоящият летен сезон. Ако нещата в сектора се развиват в тази посока, то и в този сектор предстоят сериозни съкращения.

Заключение:

В условията на криза спадът на заетостта и увеличението на безработицата се превръщат в кардинален проблем на труда. Държавата е тази, която трябва да концентрира своето внимание към разрешаването на тези проблеми и да предприеме съответните мерки за постигането на пълна, ефективна и свободно избрана заетост. За тази цел обаче бизнесът и държавата трябва да работят в една посока, за да се постигне и конкурентоспособност на европейско ниво. Нисък е капацитетът на използване на трудовите ресурси и е високо равнището на безработица при младите хора. Държавната политика трябва да насочи своите усилия към по-добра координация на политиката по заетостта с образователната, иновационната, демографската, регионалната и инвестиционната политики; по-ефективни програми за образование и квалификация на хората в неравностойно положение на трудовия пазар и редовен мониторинг на изпълнението на тези програми. Основните предизвикателства пред трудовия пазар са насочени към подобряване адаптивността на работниците и предприятията към новите променящи се условия; привличане на повече хора към заетост; инвестиране в човешки капитал.

Българският пазар на труда не е свръх регулиран. Въпреки това следва да се положат повече усилия за подобряване и популяризиране на възможностите на работодателите за ефективно управление на използвания от тях трудов ресурс, при осигуряване на адекватна защита на работещите. Кодексът на труда осигурява чрез различни механизми гъвкавост на пазара на труда, отчитайки интересите на социалните партньори. Работодателите имат възможност да адаптират своята работна сила към динамично променящата се среда. По отношение на работещите правната рамка е изградена на принципа на равнопоставеност в правата и задълженията на тези, чиято заетост е постоянна и на тези, които работят по срочни трудови договори или по договори за допълнителен труд, при условията на непълно работно време и при други условия на полагане на труд по трудово правоотношение. Предизвикателствата пред политиката по заетостта изискват разработване и реализиране на действия, които

едновременно подобряват гъвкавостта на пазара на труда, организацията на работа и осигуряват съответните нива на сигурност в заетостта.

a: